

обробки матеріалів різанням – Нікольсон, Шлезінгер, Саввін, Панкін та ін. Цей прилад протягом наступного півстоліття був основним засобом досліджень сил різання [13, с. 29–30].

Починаючи з 1889 р. у закордонних відрядженнях у каникулярний період був і професор В. С. Кнаббе. Результатом його напрацювань стала монографія 1892 р. «Фреза та її роль у сучасному машинобудуванні» [14]. Варто зазначити, що цю роботу було одночасно надруковано російською і німецькою мовами. Праця викликала значну зацікавленість у середовищі науковців та інженерів і отримала численні схвальні відгуки. Один з провідних учених у галузі різання того часу І. А. Тіме назвав монографію В. С. Кнаббе енциклопедією фрезерування. Рецензії та відгуки були опубліковані в дев'яти журналах. Монографія використовувалася не лише у навчальному процесі і не втратила своєї актуальності аж до початку 30-х рр. ХХ ст.

Влітку 1905 р. В. С. Кнаббе отримав нове відрядження закордон вже відомим йому маршрутом – Німеччина, Австрія, Швейцарія, Франція, Бельгія – для ознайомлення з роботою найбільших промислових підприємств. Результати звіту за відрядженням увійшли до навчальних курсів, які викладав В. С. Кнаббе. Завдяки таким щорічним «відвідинам» відбувалося оновлення програм і курсів із механічної технології [2, с. 356].

Про високий рівень підготовки інженерів у ХПТІ свідчить той факт, що по закінченню повного курсу Інституту їх запрошували на роботу не лише у межах України, але й за кордон. Зокрема, 1898 р. на будівництво Китайської Східної залізниці у Маньчжурії направлялися на інженерні посади два випускники, з окладом у 3000 крб. на рік. Окрім того їм видавалися підйомні розміром п'ятимісячної зарплати, а також кошти на переїзд першим класом до місця працевлаштування. Того ж року до Варшави запрошено випускника ХПТІ на посаду начальника дільниці Привіслінських залізниць з утриманням 1200–1500 крб. на рік та забезпечували квартирою. Управління заводів Російсько-Бельгійського металургійного товариства пропонувало посаду помічника управителя Бесемерівськими цехами. Варто зазначити, що однією з вимог до заняття вакансії на цьому підприємстві було вільне володіння французькою мовою. Управління Лібаво-Роменської залізниці у м. Мінську пропонувало посаду техніка служби тяги з річним окладом 1200 крб., висуваючи вимогою було те, що цю посаду повинен зайняти один із найкращих випускників Інституту [7, арк. 7, 10, 12, 46, 46 зв.].

Тобто, випускники ХПТІ, які навіть не залишалися в інституті для здобуття професорських звань, були затребувані на керівних та інженерних посадах і від них також вимагалось знання іноземних мов.

На жаль, імперська політика Росії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. не дозволяла активної участі закордонних учених у діяльності вищої технічної школи. Проте, враховуючи відставання вітчизняної вищої технічної школи, переважна більшість професорсько-викладацького складу ХПТІ

активно освоювала досвід провідних вищих навчальних закладів Західної Європи. Завдяки підтримці навчального комітету ХПТІ та його директорів, починаючи з професора В. Л. Кирпичова, закордонні відрядження як провідних, так і молодих учених фінансувалися власним коштом інституту. Це, у кінцевому рахунку, сприяло модернізації навчального процесу та розгортанню новітніх для того часу наукових досліджень, а також підвищенню рівня кваліфікації професорсько-викладацького складу.

Таким чином, як свідчить досвід ХПТІ, лише високий рівень знань іноземної мови забезпечить інтеграцію вітчизняних учених до Європейського наукового простору. Таким чином, дослідження історичного досвіду науково-освітньої співпраці вищої технічної школи України та Західної Європи має важливе значення не лише для формальної, але й для реальної інтеграції.

Окрім цього, варто підкреслити, що дослідження євроінтеграційних процесів як у минулому, так і нині повинні стати важливою складовою сучасного українознавства. Також дослідження історії науково-технічної еліти України повинні стати невід'ємною складовою українознавчих студій.

1. Бер Теодор Михайлович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/PREPODAVATELY/PR_B.html.
 2. Гутник М. В. Значущість доробку професора В. С. Кнаббе в становленні та розвитку механіки у харківському практичному технологічному інституті наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Гутник М. В. // Духовно-моральні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (5–6 листопада 2014 року). У 2 ч. – Харків: НТУ «ХПІ», 2015. – Ч. 2. – С. 351–357.
 3. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, спр. 14, 50 арк.
 4. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, од. збер. 29, 31 арк.
 5. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, од. збер. 99, 328 арк.
 6. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, од. збер. 275, 10 арк.
 7. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, спр. 292, 82 арк.
 8. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, од. збер. 305, 95 арк.
 9. Держ. архів Харк. обл. Ф. 770, оп. 1, од. збер. 545, 20 арк.
 10. Історичний нарис [Рукопис] // Матеріали музею Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків, 1976. – 656 с.
 11. Кирпичев В. Л. Отчёт о командировке в Северную Америку Директора Харьковского Технологического Института / В. Л. Кирпичев. – СПб.: Типография кн. В. П. Мищерского, 1895. – 80 с.
 12. Радогуз С. А. Звіт В. Л. Кирпичова про відрядження до Північної Америки як екскурсу в історію промисловості Сполучених Штатів Америки наприкінці ХІХ ст. / С. А. Радогуз // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств», 29–30 жовтня 2014 р. – Харків: НТУ «ХПІ», 2014. – С. 208–210.
 13. Тверитникова О. Є. Нариси історії розвитку прикладних технічних наук в Україні. З досвіду Харківського політехнічного інституту: монографія / О. Є. Тверитникова, Н. І. Посвятенко, Т. В. Мельник. – Х.: НТУ «ХПІ», 2015. – 272 с.
 14. Фреза и ее роль в современном машиностроении: по личным наблюдениям и исслед. составил В. Кнаббе / сост. В. Кнаббе. – Харьков: Типо-литогр. Зильберберга, 1892. – 353 с.
 15. Харьковский политехнический институт. 1885–1985. История развития / [отв. ред. Н. Ф. Киркач]. – Х.: Вища школа, 1985. – 224 с.

УДК 27:2-675(477)

Михайло Довбищенко

Український досвід єдності християнства: історія та виклики сучасності

У статті висвітлено питання пошуків моделі християнської єдності представниками духовної та світської еліти України від часів Київської Русі до сьогодні. Присвячено увагу проектам А. Шептицького та Л. Гузара щодо створення помісної Київської Церкви, яка має продемонструвати практичний шлях подолання роз'єднання християн.

Ключові слова: Україна, християнство, екуменізм, католицизм, православ'я, церковна унія.

Mykhaylo Dovbyshchenko

Ukrainian Experience of the Christendom Unity: History and the Challenges of Modernity

The article deals with the issue of Christian unity, searched by Ukrainian spiritual and secular elite since the time of Kievan Rus till the present days. Special attention is paid to the projects of Andrew Sheptytsky, Lubomyr Husar concerning creation of the autonomous Kyiv Church, which implementation should show a practical way to overcome the schism within the Christianity.

Keywords: Ukraine, Christianity, Ecumenism, Catholicism, Orthodoxy, Church Union.

Михайло Довбыщенко

Український опыт християнського єдинства: історія і виклики сучасності

В статті розглядається проблема пошуку моделі християнського єдинства представниками духовної і світської еліти України со времен Київської Русі до сучасності. Обращено особе уваження на проекти Андрія Шептицького і Любомира Гузара по створенню помісної Київської Церкви. Реалізація цієї ідеї повинна продемонструвати практичні шляхи подолання розбичченості християнського світу.

Ключевые слова: Украина, христианство, экуменизм, католицизм, православие, церковная уния.

Проблема єдності християнства існує понад тисячу років. Від часу розколу Церкви на Східну (Православну) та Західну (Католицьку), який остаточно оформився 1054 року, відбулося безліч дискусій, а духовні та світські інтелектуали у різних країнах світу уклали з даної проблеми незчисленну кількість наукових трактатів. У них аналізувалися причини та наслідки розколу християнства, а також пропонувалися конкретні шляхи відновлення колишньої єдності. Втім, згадані дослідження мали переважно теоретичний характер, а їх автори перебували під впливом національних та конфесійних уподобань чи упереджень. За таких обставин обговорення питання про відновлення єдності християнського світу проходило у вузьких колах інтелектуалів і не викликало інтересу серед ширших суспільних кіл.

Водночас Європа має цілком практичний досвід християнського порозуміння. На територіях України, Білорусі та в країнах Балканського півострова протягом тисячоліття співіснували культурні традиції західного та східного християнства. Саме тому на цих землях питання взаємної толеранції та пошуки розв'язання міжконфесійних конфліктів переставали бути виключною прерогативою кабінетних вчених. Повсякденні потреби змушували шукати компроміси та точки взаєморозуміння не лише серед представників духовенства, а й членів народних громад, що жили в багатокультурному середовищі. Слід наголосити, що особливе значення в тисячолітньому діалозі християнських культур належить Україні – її народ набув унікального досвіду міжконфесійних контактів, якого не мали, наприклад, сусідня Росія чи Африка. Водночас українці уникли крайнього загострення релігійних конфліктів, які в XVII ст. привели Європу до масштабних релігійних воєн з величезними людськими жертвами. Такий результат пояснюється, на нашу думку, тим, що саме в Україні діалог християнських культур відбувався передусім шляхом взаємного пізнання і взаємовпливів, а не вимушених компромісів між вороже налаштованими спільнотами.

Розглянемо моделі християнської єдності, запропоновані у різні часи представниками духовної та світської еліти України.

Унійні процеси в Європі та участь у них України в часи високого та пізнього середньовіччя

Як відомо, Русь (Україна) прийняла християнство у східному обряді, проте вона також підтримувала контакти із Римом ще в домонгольський період своєї історії [3, с. 20–24; 5, с. 75–81]. Із середини XII ст. відомості про ці контакти стають виразнішими. Так, західні джерела фіксують участь руського архієпископа Петра у роботі Вселенського собору, що проходив 1245 року в місті Ліоні [5, с. 98–99]; в цей самий період (1245–47) відбувалися переговори князя

Данила Галицького з папськими послами про визнання ним зверхності Риму. Як відомо, результатом тривалих перемовин стала коронація князя Данила, що відбулася в Дорогочині 1253 року. Згадані події – участь архієпископа Петра у Ліонському соборі та прийняття Данилом Галицьким корони з рук Папи Інокентія IV – не беруться під сумнів вітчизняними науковцями. Лишається, однак, широке поле для дискусій. Історики Церкви унійської традиції вбачають у цих подіях свідчення єдності тогочасної Київської митрополії з Римом; науковці православної традиції, навпаки, пояснюють дії архієпископа і князя виключно політичними мотивами і заперечують їх вплив на міжцерковні стосунки Києва та Риму. Наявна джерельна база не дає можливості остаточно розв'язати цю суперечку. Проте тісні контакти Русі та Риму середини XIII ст. – як політичні, так і церковні – не можуть викликати сумнівів.

Особливе місце в дискусії щодо участі України в унійних процесах XV ст. займає тема Флорентійського собору 1439 р. Як відомо, на той час Візантійська імперія шукала військової підтримки Західної Європи для протидії турецькій агресії. Перебуваючи на порозі краху державності, колись могутня Візантія виявила готовність не лише до мілітарного, а й до церковного союзу з країнами Заходу. У результаті на Вселенському соборі у Флоренції після тривалих дискусій було підписано унію між Католицькою і Православною Церквою. Проте реальної військової допомоги Візантії країни Західної Європи так і не надали, в результаті чого 1453 р. турецька армія захопила Константинополь. Відтоді православна Греція втратила інтерес до єдності з Римом, і Флорентійська унія фактично припинила свою чинність.

Важливо, що одним із ідеологів Флорентійської унії був Київський митрополит Ісидор, який брав активну участь у роботі собору. Проте численні дослідження з цієї тематики так і не дали вичерпної відповіді про реальну участь українсько-білоруського духовенства у розробці формули «Флорентійської єдності», адже згаданий вище митрополит Ісидор був греком. Невідомо, чи він реально представляв позицію Київської митрополії, чи відображав прагнення своїх співвітчизників, які бажали врятувати батьківщину. Отже, тема ця ще потребує глибокого та всебічного висвітлення, але не викликає сумніву факт популярності ідей Флорентійської унії серед частини української еліти кінця XVI ст., коли готувався перший «український» проект церковної єдності.

Єдність християнства в суспільно-релігійній думці нової доби: князь К. Острозький, І. Потій, П. Могила

З 80-х років XVI ст. в умовах культурно-національного відродження в Україні посилюється інтерес до питання єдності християнського світу. Цьому сприяли загальне піднесення

інтересу до вітчизняної історії, активна діяльність католицьких місіонерів та усвідомлення українською елітою нагальної необхідності оздоровлення Церкви. Тема церковної унії обговорювалася при дворах князів Юрія Слуцького [7, с. 115–117] та Станіслава Радзивілла [6, с. 365], проте цілісний проект унії сформулював князь Костянтин Острозький, виклавши його в листі до єпископа І. Потія від 1593 року.

На його думку, об'єднання Церков мало вирішити чотири проблеми. По-перше, мала бути відновлена єдність християн у світовому масштабі, тому унія мала відбуватися за участю і згодою усіх східних патріархів, в тому числі Московського. По-друге, унія мала гарантувати Українській Церкві імунітет від дискримінації з боку католицького духовенства. Це, зокрема, передбачало збереження східного обряду, недопущення практики навернення східних християн до римо-католицизму, заборону обернення церков на костели тощо. По-третє, були передбачені гарантії політичних прав Української Церкви шляхом надання місць у Сеймі та Сенаті представникам майбутньої уніатської ієрархії. По-четверте, унія мала сприяти духовному піднесенню Церкви шляхом підвищення освіти та професіоналізму духовенства, а також в боротьбі із неучтвом та забобонами, які шкодять релігійному життю [2, с. 33].

Отже, князь К. Острозький у своєму проекті намагався поєднати вирішення глобальної проблеми єдності християнського світу з проблемою статусу Української Церкви в Речі Посполитій та перспектив її духовного розвитку. В українській історіографії здавна точаться суперечки про те, чому між соратниками в унійних планах – К. Острозьким та єпископом І. Потієм – стався розкол у поглядах, внаслідок чого Володимирський владика запропонував і за підтримки ієрархії втілювати в життя інший проект, відомий в історії під терміном «Берестейська унія». Не вдаючись до детального висвітлення цієї проблеми, зазначимо, що альтернативний план І. Потія збігався з проектом князя К. Острозького по всіх позиціях, крім однієї. Владика не вірив в успіх універсальної унії, пояснюючи свою позицію тим, що східні патріархи, проживаючи в турецьких володіннях, не можуть самостійно приймати подібні рішення. Щодо позиції московського духовенства автор висловлював сумнів про здатність вести дискусію на цю тему, покликаючись на «грубіянство московське». Тому І. Потій виступав за сепаратну унію Київської митрополії з Апостольським Престолом, яка була затверджена в жовтні 1596 р. на соборі в Бресті.

Даний проект в остаточній версії, затвердженій Римом, зводився до 33-х положень, які охоплювали широке коло питань, пов'язаних з релігійним, адміністративним, політичним, економічним та суспільним життям Церкви. Власне концепція церковної єдності передбачала узгодження догматичних різниць між Православною та Римо-Католицькою Церквами щодо «Filioque», досягнутого на основі постанов Флорентійського собору 1439 р. Питання про Чистилище українські ієрархи залишили без коментарів, визнавши авторитет в цьому питанні за Римо-Католицькою Церквою. Усі богослужіння, а також таїнства, які практикувала Київська митрополія, були підтверджені Римом. Церковна єдність з Католицькою Церквою передбачала також захист «національного обличчя» українсько-білоруського духовенства (передусім вищої ієрархії), представники якого мали бути представниками «руської» або «грецької нації» [2, с. 43–47].

Як відомо, переважна частина духовенства та вірних Київської митрополії не прийняли унії, тому українсько-білоруський соціум опинився в стані релігійного та національного

розколу. Проте, навіть за таких обставин з обох боків – як уніатів, так і православних – знайшлися інтелектуали, які вели переговори про вирішення взаємних протиріч та відновлення єдності Української Церкви. А відтак, дискусії та консультації щодо можливості приєднання православного сегменту Київської митрополії до унії на вигідніших умовах тривав в період 20–40-х років XVII ст. Найважливішим із них був проект Київського православного митрополита Петра Могили 1645 р. Останній, покликаючись на давню традицію Східної Церкви, заявив про готовність визнати папу головою Вселенської Церкви як її наставника і намісника Христа за умови збереження православної релігійної традиції. Але, за переконанням П. Могили, папа не міг бути патріархом Української Церкви, бо вона мала свого настоятеля – Константинопольського патріарха. Оскільки наразі не було надії на прийняття ним унії з огляду на протидію цьому Туреччини, П. Могила запропонував нестандартний вихід із цієї складної ситуації. Пропонувалося оголосити патріарха невідомою турецької держави і, отже, неправоздатним аж до звільнення Сходу від панування мусульман. Тим часом Київська митрополія могла прийняти унію з Римом через визнання примату папи в масштабі Вселенської Церкви і, водночас формально не виходити з-під юрисдикції Константинополя. Запропонована П. Могилою схема унії означала фактично перетворення Київської митрополії на майже незалежну Церкву – Папа Римський мав обмежений вплив на її внутрішнє життя, а Константинопольський патріарх не міг нею керувати, бо був на невизначений термін у статусі «в'язня» Туреччини.

Проте, смерть П. Могили та початок Визвольної війни під проводом гетьмана Б. Хмельницького зробили неможливим реалізацію цього проекту. Відтепер перманентні війни, що тривали на території України близько 30 років, призвели до розколу не лише українських земель, але і Київської православної митрополії. За таких обставин вести дискусію про єдність християнства стало неможливо за визначенням. Врешті, унія збереглася в межах Речі Посполитої саме в «берестейському форматі». Проте, після поділів Польщі більша частина території Київської уніатської митрополії відійшла до Росії і царський уряд негайно розпочав її ліквідацію. Тому в XIX ст. Уніатська Церква продовжила своє повнокровне життя лише в Галичині у складі Австрії, де з часом почала формуватися нова концепція єдності Церкви.

Митрополит А. Шептицький про єдність Церкви та конфесіоналізм

Як відомо, з кінця XVIII ст. уніати Галичини були «відізані» від історичної Київської митрополії. Проживаючи у багатонаціональній Австрійській імперії, вони аж до початку XX ст. перебували у пошуках релігійної та національної ідентичності на роздоріжжі між українськістю, полонофільством та москвофільством у національному плані, та між унією, римо-католицизмом і православ'ям – у релігійному. Величезний внесок у вирішення цієї кризи зробив митрополит А. Шептицький. Серед інших заходів він практично весь період управління митрополією працював над питаннями єдності Церкви – як в українському, так і в загальносвітовому масштабі. Початок його традиційно відносять до відомого пастирського послання «Зближаються часи» 1907 р., а остаточну концепцію єдності було прийнято 1943 р. на Четвертому Архієпархіальному соборі, яка була викладена у документі під назвою «Декрет про єдність».

Не розглядаючи докладно складні етапи роботи митрополита над цією проблемою, окреслимо найважливіші його висновки щодо концепції церковної єдності у 40-х роках ХХ ст.

Передусім, А. Шептицький, узагальнивши історичний досвід унійних рухів, наголосив на тих помилках, яких не можна припускати в нових історичних реаліях. У своїй промові, виголошеній з цього приводу в 1923 р. у Римі, він стверджував, що унія не може виправдовувати претензій жодної Церкви чи нації на особливі права у справі досягнення єдності християнства [4, с. 205]. Отже, реалізація цієї місії має стати результатом спільної праці всіх християнських народів світу. Митрополит А. Шептицький також критично переосмислив досвід Берестейської церковної унії. Як голова Греко-Католицької Церкви, він схвалював рішення тодішньої ієрархії про досягнення церковної єдності з Римом. Водночас у ході аналізу подальших подій він дійшов висновку про те, що в силу ряду причин Берестейська унія не досягла своєї головної мети – привести до єдності з Католицькою Церквою усіх вірних Київської митрополії [4, с. 209–210]. З цієї причини митрополит А. Шептицький у переговорах про церковну єдність шукав нові моделі єднання християн.

Концепція єдності Вселенської Церкви А. Шептицького остаточно кристалізувалася під час відомого екуменічного діалогу з представниками православного духовенства та інтелігенцією, який відбувався протягом 1941–42 років. Під час широго і відвертого обміну думками православні виявили занепокоєння, що майбутня унія не зможе уникнути недоліків Берестейського єднання, яке на певному етапі призводило до латинізації східного обряду та поступового занепаду православної духовної традиції. Зважаючи на це, митрополит А. Шептицький запропонував новий формат церковної єдності, який зводився до наступних положень:

1. Унія з Римо-Католицькою Церквою означає не підпорядкування папі як патріархові Західної (Латинської) Церкви, а прийняття його влади як пастиря Вселенської Церкви «понад і поза усілякою концепцією Західного патріархату» [4, с. 207].

2. Будь-яка Східна Церква, що перебуває в єдності з Апостольським Престолом, залишається окремою Церквою в повному канонічному і богословському значенні цього слова, у жодному разі не виходячи за межі східної традиції [4, с. 208].

3. Представники українських Церков (православних і греко-католицьких) мають спільно обрати Київського митрополита, який був би в єдності з Римом. За таких обставин Українська Греко-Католицька Церква та її глава мали визнати над собою його духовну владу.

Проте, запропонована митрополитом А. Шептицьким модель єдності християнства не могла бути реалізована на практиці через несприятливу політичну ситуацію в Україні і у світі. Влітку 1944 р. радянські війська захопили Галичину, 1 листопада 1944 р. помер митрополит А. Шептицький, а 1946 р. зусиллями радянської влади Греко-Католицьку Церкву було ліквідовано. Однак, ідея єдності Церкви у баченні митрополита та його однодумців справила значний вплив на подальші події, пов'язані з історією східного і західного християнства. А. Шептицький задовго до постанов Другого Ватиканського собору сформулював ідею рівності церков, яка згодом була покладена в основу концепції «церков-сестер» – одного з найважливіших положень екуменізму другої половини ХХ ст.

Українська модель єдності християнства на сучасному етапі. Концепція архієпископа Л. Гузара

Набуття Україною державної незалежності відкрило новий етап розвитку релігійних рухів у нашій країні. Особливої актуальності набуло питання про єдність українського православ'я, яке досі лишається поділеним. Неспроможність церковного та державного керівництва знайти ефективні шляхи вирішення цієї проблеми надала нового імпульсу для розвитку ідей митрополита А. Шептицького про єдність християн України і світу. Цілком природно, що нове осмислення цієї проблеми розвивалося саме в середовищі греко-католиків, адже саме їхня Церква протягом чотирьох століть впроваджувала в життя ідею єдності Церков. Результатом переосмислення історичного досвіду УГКЦ, а також аналізу світових тенденцій у розвитку міжрелігійних стосунків, стала концепція архієпископа Л. Гузара, виголошена на рубежі ХХ і ХХІ ст. у статтях і проповідях. Зводилася вона до наступних положень:

а) Подолання «пастки конфесіоналізму» як передумова християнської єдності

Голова УГКЦ піддав критиці конфесійну замкнутість, як одну з перешкод до релігійного порозуміння. А. Арджановський у цьому зв'язку наголошував: «Любомир Гузар засуджує два обличчя конфесіоналізму, в якому досі живе більшість християн: мінімалізм та доктринальний релятивізм, з одного боку, і традиціоналістичний ригоризм та однобока ідентичність – з іншого. Це критичне ставлення до конфесіоналізму є, можливо, найціннішим даром Церкви, душпастирем якої він є» [1, с. 95]. При цьому глава УГКЦ вказав шлях, який допоможе подолати конфесійні бар'єри і сприятиме зближенню християн різних конфесій. В інтерв'ю часопису «Україна молода» від 4 квітня 2003 р. він наголосив, що пастка конфесіоналізму в тому, що християни запитують себе, ким вони є, «замість запитувати себе про те, до чого закликає нас Бог» [1, с. 95]. В зв'язку із цим архієпископ Л. Гузар наголосив, що сучасний християнин, без огляду на свою конфесійну належність, має поєднати в собі риси трьох апостолів – смиренну вірність Петра, творчу свідомість Павла та містичний погляд Іоанна [1, с. 95]. Поєднання цих якостей створить світоглядні передумови для подолання кризи ідентичності сучасної людини, що сповідує християнство.

б) Спільне св. Причастя – засадничий принцип єдності Вселенської Церкви

Передусім слід зазначити, що Л. Гузар, як глава УГКЦ, лишився вірним головному принципу церковної єдності, яку традиційно відстоює Католицька Церква. Водночас, беручи до уваги історичний досвід та готовність Католицької Церкви вести діалог щодо сучасного розуміння догмату про першість Папи Римського, архієпископ Л. Гузар запропонував нову формулу єдності християн Заходу і Сходу. У своїй проповіді «Один Божий Народ...» він у цьому зв'язку зазначив: «...наша Церква, відгукуючись на заклик Святішого Отця спільно працювати над сучасним тлумаченням принципу примату папи, пропонує Латинській Церкві перейти на сопричасну модель стосунків між обома Церквами. Це важливо не тільки тому, що ця модель була властива згаданим стосункам на етапі становлення Київської Церкви. Сопричасний принцип єдності має всі шанси стати новою пропозицією Вселенського Архиєрея для Православних Церков, яка дасть можливість не тільки пошанувати еклезіальну природу Східних Церков, а й водночас усунути з міжцерковного життя

історичні антагонізми та упередження, що перешкождали католицько-православному порозумінню» [1, с. 139]. Таким чином, суть церковної єдності за версією архієпископа Л. Гузара полягає, передусім, у спільному св. Причасті християн Заходу і Сходу, що передбачає взаємне визнання таїнств та взаємне поминання на літургіях. З таких обставин питання про форму підпорядкування східних християн Риму, яке було одним із найскладніших тем релігійної полеміки протягом останньої тисячі років, втрачає свою гостроту.

в) Створення єдиної Київської помісної Церкви в системі єдиного християнського світу

Архієпископ Л. Гузар послідовно виступає за створення єдиної помісної Української Церкви. У згаданій вище проповіді «Один Божий народ...» він у цьому зв'язку сказав: «У нинішній Україні серед усіх, хто відчуває приналежність до віковичної київської традиції, зріє усвідомлення, що оте нове сяйво слави Божої “на нашій – уже своїй – землі” може і повинно променіти з єдиної Київської Церкви» [1, с. 137]. Причому увійти до цієї Церкви повинні усі християни, що пов'язують свою духовну та релігійну традицію з об'єднаною Українською Церквою, що існувала в IX–XVI ст. [1, с. 96]

Л. Гузар вважає, що при побудові єдиної помісної Київської Церкви має бути використаний досвід усіх українських Церков, що пов'язують свою історію з киево-християнською традицією. Церкви, які в силу історичних обставин були поділені і підпорядковуються нині різним патріархатам, мають важливий досвід церковного будівництва, який має бути збережений. Таким чином УГКЦ принесе в об'єднану Київську церкву унікальний досвід сопричастя з християнським Заходом та зв'язки з католицькою Європою [1, с. 140]. Було

відзначено також важливість традицій автокефалії та соборноправності Української Церкви, носіями яких є УПЦ КП та УАПЦ [1, с. 141]. Наголошувалося також на важливості досвіду УПЦ МП, який сприятиме налагодженню добросусідських стосунків з православною Росією [1, с. 140–141].

Отже, Україна має давній і надзвичайно цінний досвід пошуків церковної єдності. Сформульована на рубежі XX–XXI ст. концепція Л. Гузара є глибоким переосмисленням цього досвіду в реаліях сучасного світу. Вона органічно поєднує ідею внутрішньої консолідації українства з проблемами єдності християнської спільноти світу. Саме тому перспектива створення Київської помісної Церкви (зі збереженням сопричастя із Католицькою Церквою та Православними Церквами) може стати подією, що матиме світове значення. На цьому прикладі український народ має шанс наочно продемонструвати світові реалізацію досконалої християнської єдності на прикладі власного історичного досвіду.

1. Аржаковський. Бесіди з блаженнішим Любомиром Гузаром. До постконфесійного християнства / Антуан Аржаковський – Львів: Видавництво УКУ, 2007. – 183 с. 2. Великий А. З літопису християнської України / А. Г. Великий ЧСВВ. – Рим: Видавництво оо. василіан, 1971. – Кн. 4. – 279 с. 3. Волконский А. Католичество и священное предание Востока / А. Волконский. – Париж, 1933. – 328 с. 4. Гузар Л. Екуменічна місія Східних Католицьких Церков у баченні митрополита Андрея (Шептицького) / владика Любомир (Гузар) // Ковчег. – 2000. – Число 2. – С. 189–212. 5. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні / о. Юрій Федорів. – Львів: Свічачо, 2001. – 364 с. 6. Lulewicz H. Radziwiłł Stanisław / Henryk Lulewicz // Polski słownik biograficzny. – Т. XXX/2. – Zeszyt 125. – Wrocław, 1987. – S. 365–366. 7. Monumenta Ucrainae Historica. – Romae: Editionis universitatis catholicae ucrainorum s. Clementis Papae, 1971. – Vol. IX–X. – 942 p.

УДК [94(477)+(271.2-726.3)]:930.85 «160/179»

Світлана Кагамлик

Становлення та діяльність української православної ієрархії ранньомодерного часу в цивілізаційному контексті

У статті досліджується проблема становлення та діяльності української православної ієрархії ранньомодерного часу в цивілізаційному контексті. Автор аналізує її у двох напрямках: європейські впливи на становлення української православної ієрархії та діяльність української православної ієрархії як цивілізаційний чинник Російської імперії.

Ключові слова: українська православна ієрархія, цивілізаційний контекст, європейські впливи, Російська імперія, цивілізаційний чинник.

Svitlana Kagamlyk

Formation and Activity of the Ukrainian Orthodox Hierarchy of Early Modern Time in the Civilization Context

The problem of formation and activity of the Ukrainian Orthodox hierarchy in the early modern time is researched in the article in the civilization context. The author analyzes it after two directions: European influences on the formation of Ukrainian Orthodox hierarchy and activities of the Ukrainian Orthodox hierarchy as a civilization factor in Russian Empire.

Keywords: Ukrainian Orthodox hierarchy, Civilization Context, European Influences, Russian Empire, Civilization Factor.

Светлана Кагамлык

Становление и деятельность украинской православной иерархии раннемодерного периода в цивилизационном контексте

В статье исследуется проблема становления и деятельности украинской православной иерархии раннемодерного периода в цивилизационном контексте. Автор анализирует ее в двух направлениях: европейские влияния на становление украинской православной иерархии и деятельность украинской православной иерархии как цивилизационный фактор в Российской империи.

Ключевые слова: украинская православная иерархия, цивилизационный контекст, европейские влияния, Российская империя, цивилизационный фактор.

У ранньомодерну епоху своєї історії Україна, яка в силу свого геополітичного розташування відіграла роль посередника між Сходом і Заходом Європи, стає особливо відкрита для європейських впливів. На українське суспільство вони трансливалися головним чином через його провідні

верстви – церковну і світську еліту, причому головними творцями вітчизняної духовності і культури того часу були передусім представники вищого духовенства, які формували освітній процес, закладали культурні інституції і постачали літературну продукцію.